

Володимир Химинець,
доктор економічних наук, професор,
завідувач сектору досліджень Західного регіону
Національного інституту стратегічних досліджень

Анатолій Головка,
кандидат політичних наук, провідний науковий співробітник
сектору досліджень Західного регіону
Національного інституту стратегічних досліджень

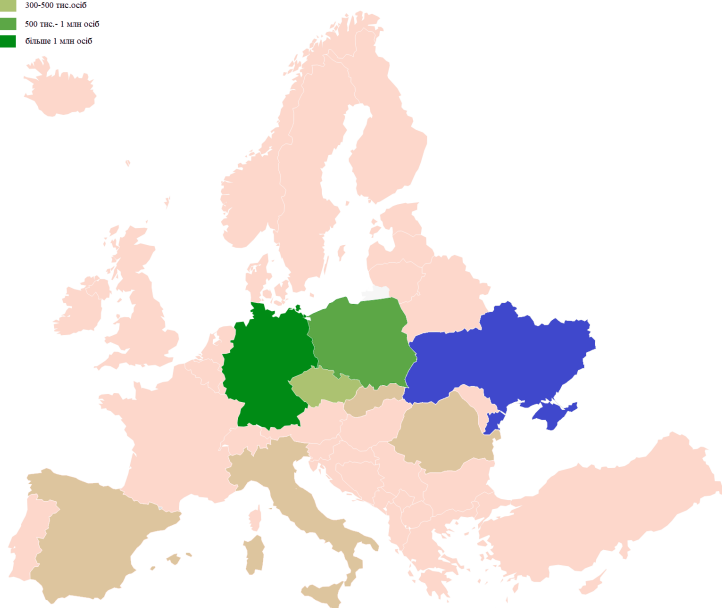
ЗАХОДИ РЕІНТЕГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ І ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ТА ЗАДІЯННЯ ЇХ ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Російська агресія проти України (поч. 2014 р.) та її активна фаза — повномасштабне військове вторгнення (поч. 2022 р.) спричинили значні за обсягами міграції населення. Поряд із внутрішнім переміщенням мав місце масовий виїзд населення за кордон, особливо в перші місяці. Згідно з інформацією, оприлюдненою Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), наразі в світі нараховується близько 6,9 млн українських біженців (із них 6,3 млн осіб, або 91% перебувають у країнах Європи) [1].

Припускаємо, що статистика УВКБ є неповною, оскільки не враховує українських трудових мігрантів, що виїхали ще до лютого 2022 року і з початком російсько-повномасштабного вторгнення прийняли рішення не повертатись на батьківщину. Згідно з інформацією, озвученою директором Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи Еллою Лібановою (жовтень 2024 р.), їх кількість становить майже 3 млн осіб [3].

На тлі складної військово-політичної обстановки, окупації частини українських територій масова міграція населення за межі країни стає суттєвим безпековим викликом і безпосередньо впливає

Українські Біженці в країнах Європи (тис. осіб)

* Складено авторами на основі інформації, оприлюдненої Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців станом на січень 2025 р. [1].

як на демографічну ситуацію, так і на стан соціально-економічної сфери України. Це має низку негативних наслідків, а саме:

- Кризові тенденції в демографічній сфері, що проявляються передусім у зниженні кількості працездатного населення, призводять до зменшення податкових надходжень. Це посилює тиск на бюджет і створює ризики для стабільності соціальних виплат та здійснення державою інших зобов'язань.
- Кадровий дефіцит на ринку праці, особливо молоді та кваліфікованих кадрів, науковців та фахівців, що гальмує економічне зростання та знижує потенціал інноваційного розвитку.
- Скорочення виробництва, уповільнення ділової та інвестиційної активності, що пов'язано із зниженням споживчого попиту на товари та послуги, відтоком капіталу і т. д.
- Занепад сільських територій та малих міст, зокрема тих, котрі географічно близькі до зони бойових дій та / або до українсько-російського та українсько-білоруського кордону.

Цей перелік наслідків масової міграції не вичерпний, однак він показує загальну негативну тенденцію для України. В таких умовах формування довгострокової стратегії сприяння поверненню українців на батьківщину стає не тільки чинником подальшого розвитку Української держави та суспільства, але й важливою складовою національної безпеки.

Окремо відмітимо, що ефективність застосування політики повернення українців, як і соціально-економічний розвиток та відбудова країни загалом, залежатимуть від належних державних інститутів, в основу яких будуть покладені такі атрибути демократичної та правової держави, як верховенство права, дотримання прав та свобод людини та громадянина, дієва та прозора система управління, політична конкуренція, ефективна боротьба із корупцією та непотизмом, запобігання олігархічного впливу. Поряд із цим слід зауважити, що важливою змінною у цьому процесі є і загальна безпекова ситуація, стан правопорядку, ліквідація наслідків бойових дій (розмінування, відновлення інфраструктури тощо) [4].

Поряд із цим в умовах глобальної невизначеності та складності прогнозування подальшого ходу війни необхідними є здійснення конкретних оперативних заходів державної політики, котрі сприятимуть поверненню мігрантів та біженців на батьківщину. Такі заходи повинні також сприяти розвитку людського капіталу українців, що повернулись, а також створювати умови для їх участі у відбудовних процесах та відновленні української економіки. На нашу думку, серед таких заходів доречно виділити:

- Соціально-економічні стимули — розробка програм доступного житла, компенсацій за втрачене або пошкоджене майно, надання тимчасового житла для переселенців із можливістю його подальшого викупу; надання, грантів, податкових пільг та можливостей пільгового кредитування на започаткування власної справи.
- Соціальна підтримка — виплати грошової допомоги (великі одноразові або щомісячні) українцям, що повернулись, та їх сім'ям; освітні гранти та спрощення процедур визнання іноземних дипломів та кваліфікацій.

- Правова допомога — організація програм надання фахової юридичної допомоги в питаннях отримання консультацій щодо процесу повернення, захисту прав та свобод повернених, відновлення втрачених документів, отримання компенсацій за зруйноване майно тощо.
- Міжнародна діяльність — взаємодія із зарубіжними країнами (особливо тими, що прийняли найбільшу кількість українських біженців — Німеччина, Польща, Чехія) та міжнародними інституціями, укладення з ними відповідних угод щодо сприяння поверненню українців на батьківщину; залучення української діаспори до координації процесу повернення; проведення відповідної інформаційної кампанії.

Отже, повернення українських біженців та трудових мігрантів в Україну є складним завданням, яке вимагає застосування системного підходу та реалізації низки заходів на державному, міжнародному та регіональному рівнях. Насамперед відмітимо, що процес повернення українців безпосередньо залежить від інституційної спроможності держави та безпекової ситуації в країні. Водночас наразі доречно визначити набір інструментів, застосування яких безпосередньо сприятиме поверненню українців на батьківщину, а саме задіяння економічних стимулів, забезпечення соціальної підтримки та правової допомоги, міжнародна діяльність та інформаційна політика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ukraine Refugee Situation. UNHCR — The UN Refugee Agency. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine?_gl=1*djxlt9*_gcl_au*MTE0NjYyOTQ3My4xNzM3NzIxMzA4*_rup_ga*MTcyMjUzODUxNC4xNzEzOTgyOTIw*_rup_ga_EVDQTJ4LmYy*MTczNzcyMTMwOC4zLjAuMTczNzcyMTMwOC42MC4wLjA.*_ga*MTcyMjUzODUxNC4xNzEzOTgyOTIw*_ga_MYDG2EP686*MTczNzcyMTMwOS4xLjAuMTczNzcyMTMwOS42MC4wLjA
2. Білан, А. М., & Мельничук, С. М. (2023). ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ПРАВОВІ ПИТАННЯ. Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка, (2), 24–34. <https://doi.org/10.33766/2524-0323.102.24-34>
3. За кордоном перебувають майже 9 мільйонів українців. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3790729-za-kordonom-perebuvaut-majze-9-miljoniv-ukrainciv-demograf.html>
4. Територіально-орієнтовані механізми стимулювання інвестицій у повоєнному відновленні України : аналіт. доп. / [Я. А. Жаліло, Н. В. Бахур, А. А. Головка та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2023. 78 с. <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.09>